

Analýza inovací v předškolním vzdělávání v ČR ve školním roce 2022–2023

KARIN FODOROVÁ

Abstrakt: V příspěvku představujeme nové procesy, které inovovaly předškolní vzdělávání v České republice v letech 2022 až 2023. Konkrétně se jedná o inkluzivní vzdělávání v mateřských školách. Analyzovali jsme dostupnost vzdělávání v mateřských školách, rozmanitost vzdělávání podle národnosti, zajištění předškolního vzdělávání pro děti se speciálními vzdělávacími potřebami, jeho ukotvení v dokumentech a zajištění v personálních podmínkách. Studie je výstupem analýzy sledující vzdělávání z veřejně dostupné databáze českého statistického úřadu a dokumentů zveřejněných Ministerstvem školství mládeže a tělovýchovy za školní rok 2022/2023.

Klíčová slova: Inovace, inkluze, předškolní vzdělávání, mateřská škola.

Úvod

Vysoce kvalitní systémy předškolního vzdělávání a péče mají řadu přínosů nejen pro jednotlivce, ale i pro společnost jako celek, od lepší úrovně dosaženého vzdělání a výsledků na trhu práce až po menší počet sociálních a vzdělávacích intervencí a soudržnější a inkluzivnější společnosti. Český systém předškolního vzdělávání je v souladu s evropskými standardy a politikami, které kladou důraz na kvalitu, inkluzi, dostupnost a efektivní financování. Důraz na profesionální rozvoj učitelů, zapojení rodin a komunit, a pravidelné monitorování a evaluace jsou klíčovými prvky, které přispívají k vysoké kvalitě předškolního vzdělávání v České republice. Výměna dobrých praxí a inovací v rámci Evropské unie dále posiluje tento systém a přispívá k jeho neustálému zlepšování.

Dne 22. května 2019 schválila Rada Evropské unie „Doporučení rady“ o vysoce kvalitních systémech předškolního vzdělávání a péče (2019/C 189/02). Tyto systémy mají fungovat pro všechny děti, pro jejich osobní blaho a rozvoj. Česká republika se snaží tyto principy integrovat do svého

vzdělávacího systému a zlepšovat kvalitu předškolního vzdělávání v souladu s evropskými standardy.

Oblastmi kvality systémů předškolního vzdělávání a péče (Višňovská, 2021) jsou: **přístup ke kvalitnímu předškolnímu vzdělávání a péči** pro všechny děti; důraz na dostupnost předškolního vzdělávání (zařízení musí být geograficky a finančně dostupná pro děti, jejichž rodiče o to požádají); **zaměstnanci** jsou považováni za nejvýznamnější faktor v tomto odvětví (doporučuje se, aby zaměstnanci byli vysoce kvalifikovaní a aby průběžně procházeli dalším profesním rozvojem); **kurikulum** je účinným nástrojem pro zlepšení well-beingu, rozvoje a vzdělávání dětí (doporučuje se, aby na vnitrostátní úrovni existoval široký vzdělávací rámec, který stanoví zásady udržitelného rozvoje a vzdělávání dětí prostřednictvím postupů, které zohledňují zájmy, potřeby a potenciál dětí); **monitorování a hodnocení** je oblast, která přispívá k udržení kvality; **správa a financování**, evropský rámec vyzývá všechny organizace, které se podílejí na spolupráci s malými dětmi a jejich rodinami, aby spolupracovaly na lepším uspokojování potřeb těchto rodin (Višňovská, 2021, s. 4-5; podle Evropské komise, 2021).

Představená Doporučení Rady Evropské unie jsou východiskem pro naši analýzu cílenou do vybraných řešených oblastí kvalit systémů v předškolním vzdělávání v České republice ve školním roce 2022 /2023. Svou pozornost jsme směřovali na **přístup** k předškolnímu vzdělávání pro všechny děti, jeho **dostupnost** v institucích s odlišným zřizovatelem a jeho **personální zajištění**.

Inovace jako nové procesy

Evropská politika klade důraz na inkluzivní vzdělávání, které je dostupné všem dětem, včetně těch se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí z různých sociálních a kulturních prostředí. V České republice je inkluze podporována různými programy a projekty, které se snaží zajistit, aby každé dítě mělo přístup ke kvalitnímu předškolnímu vzdělávání.

Rada Evropské unie ve svém **doporučení** klade důraz na to, aby členské státy Evropské unie poskytovaly **inkluzivní a inovativní předškolní vzdělávání** pro všechny děti, včetně dětí z různých prostředí a dětí se speciálními vzdělávacími potřebami, počítaje i zdravotního postižení, a zároveň předcházet segregaci a motivovat k jejich účasti bez ohledu na postavení jejich rodičů nebo pečovatелů na trhu práce. Doporučuje povzbuzovat všechny děti, aby se učily jazyk, ve kterém probíhá vzdělávání, a zároveň zohledňovat a respektovat svůj mateřský jazyk. Navrhuje posílit preventivní opatření,

včasné rozpoznání obtíží a poskytovat odpovídající služby dětem se zvláštními potřebami a jejich rodinám, a to se zapojením všech příslušných aktérů, jako jsou vzdělávací, sociální nebo zdravotní služby, jakož i rodičů (Doporučení rady o vysoce kvalitních systémech předškolního vzdělávání a péče, 2019/C 189/02). Česká republika se snaží tyto principy integrovat do svého vzdělávacího systému, což zahrnuje zlepšení dostupnosti, kvality a inkluzivity předškolních služeb, podporu profesního rozvoje učitelů a implementaci inovativních pedagogických přístupů.

Inovace v předškolním vzdělávání hrají klíčovou roli v posilování kvality vzdělávacích programů pro nejmladší děti. **Vzdělávací programy** jsou zásadním prvkem v raném dětství a mají významný dopad na rozvoj a osobní růst dětí. **Obsah inovativních vzdělávacích programů** je cílen na inovace, které jsou svou povahou reakcí na změny ve společnosti v oblastech sociální, ekonomické a technologické povahy. Učitelé uplatňují ve své odborné vzdělávací práci inovativní vzdělávací obsahy a **inovativní přístupy**. Inovativní přístupy mohou být zaměřeny na různé aspekty předškolního vzdělávání, včetně pedagogických metod, prostředí vzdělávacího zařízení, zapojení rodiny a využití moderních technologií a inkluzivní přístup. **Inkluzivní přístup** jsou inovace, směřující k zajištění inkluzivního prostředí, které podporuje účast všech dětí, včetně dětí cizinců a dětí se speciálními vzdělávacími potřebami a respektuje individuální rozdíly a potřeby každého dítěte. Učitelé ve svých profesních činnostech ve vzdělávání v mateřských školách, se zaměřují na podporu celkového rozvoje dítěte a přizpůsobení se jeho individuálním potřebám a zájmům. Přispívají k přípravě dětí předškolního věku na školní vzdělávání a jejich úspěšný a bezproblémový vstup do formálního vzdělávacího systému. Do vzdělávání zahrnují vývoj a implementaci nových metod, technologií a strategií, které podporují a zlepšují vzdělávací prostředí pro všechny děti v předškolním vzdělávání. To může zahrnovat například použití technologických nástrojů pro individualizované učení, posílení podpůrných služeb pro děti se speciálními potřebami nebo vytváření prostředí, která podporují rozmanitost a respekt k individuálním rozdílům. Celkově je cílem inkluze ve vzdělávání a inovací v této oblasti posílit přístupnost, dostupnost a kvalitu vzdělání pro všechny děti, bez ohledu na jejich schopnosti, zdravotní stav nebo sociální pozadí.

Východiska inkluzivního vzdělávání v dokumentech EU

Péče o děti se speciálními vzdělávacími potřebami má v Evropské unii zvláštní pozornost a je zahrnuta do různých dokumentů a politik. Některé z klíčových dokumentů a iniciativ zahrnují:

- Rámcová strategie Evropské unie pro vzdělávání a odbornou přípravu (ET2020):
- Tato strategie se zaměřuje na zlepšení kvality a přístupu ke vzdělávání v celé Evropské unii. Zahrnuje opatření k podpoře včasné intervence a inkluzivního vzdělávání pro děti se speciálními vzdělávacími potřebami.
- Evropská konvence o lidských právech: Tato konvence chrání právo na vzdělání a zabraňuje diskriminaci na základě zdravotního postižení. Členské státy jsou povinny zajistit, aby děti se speciálními vzdělávacími potřebami měly přístup k vzdělávání v souladu se svými schopnostmi.
- Evropský pakt o duševním zdraví a blahu: Tento dokument zdůrazňuje důležitost prevence a poskytování podpory pro duševní zdraví včetně dětí s různými potřebami. Inkluzivní vzdělávání a dostupnost podpůrných služeb jsou v něm klíčovými prvky.
- Směrnice Evropské unie o rovných příležitostech: Tato směrnice zakazuje diskriminaci na základě zdravotního postižení a vyžaduje, aby členské státy přijaly opatření k zajištění rovných příležitostí v oblasti vzdělávání, včetně podpory dětí se speciálními potřebami.

Tyto dokumenty a iniciativy mají za cíl zajistit, aby děti se speciálními vzdělávacími potřebami měly přístup ke vzdělání a péči odpovídající jejich individuálním potřebám a schopnostem a aby byly zajištěny rovné příležitosti pro jejich plný rozvoj.

Inkluzivní vzdělávání a jeho zabezpečení ve státních dokumentech

Tyto dokumenty a iniciativy mají za cíl zajistit, aby děti se speciálními vzdělávacími potřebami měly přístup ke vzdělání a péči odpovídající jejich individuálním potřebám a schopnostem a aby byly zajištěny rovné příležitosti pro jejich plný rozvoj.

Zabezpečení asistenta pedagoga pro děti se zdravotním postižením, zdravotním a sociálním znevýhodněním – pedagogické profese, legislativně zakotvené v resortu MŠMT:

- Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (tzv. školský zákon), ve znění pozdějších předpisů,
- Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnicích a o změně některých zákonů,
- Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů,
- Vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, ve znění pozdějších předpisů,
- Vyhláška č. 492/2005 Sb., o krajských normativech, ve znění pozdějších předpisů.
- Informace MŠMT k zabezpečení vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami s podporou asistence č. j. 14 453/2005-24 o funkci asistenta pedagoga pro žáky se zdravotním postižením, asistenta pedagoga pro žáky se sociálním znevýhodněním.

Inkluzivní vzdělávání a jeho zajištění v programech

V České republice se inkluze ve vzdělávání uplatňuje prostřednictvím i různých státních vzdělávacích programů a legislativy, která podporuje inkluzivní přístup ke vzdělávání. Některé z hlavních programů a dokumentů týkajících se inkluze ve vzdělávání v České republice:

- Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (RVP PV): je klíčový dokument, který stanovuje základní cíle, obsah a principy vzdělávání pro mateřské školy v České republice. V něm je také obsaženo doporučení pro inkluzi a podporu dětí se speciálními vzdělávacími potřebami.
- Strategie inkluzivního vzdělávání v ČR 2016–2020: Tento strategický dokument má za cíl podporovat a rozvíjet inkluzivní přístup ve vzdělávání v České republice. Obsahuje konkrétní opatření a doporučení pro podporu dětí se speciálními vzdělávacími potřebami v rámci běžných mateřských škol.
- Školní vzdělávací programy (ŠVP): Jednotlivé školy vypracovávají své vlastní školní vzdělávací programy, které se zaměřují na specifika dané školy a mohou obsahovat konkrétní opatření a strategie pro podporu inkluze.

- Individuální vzdělávací plány (IVP): Pro děti se speciálními vzdělávacími potřebami se vypracovávají individuální vzdělávací plány, které stanovují konkrétní cíle, metody a prostředky podpory pro každého jednotlivého dítěte.

Tyto dokumenty a programy společně tvoří rámec pro implementaci inkluze ve vzdělávání v České republice a poskytují směrnice pro podporu vzdělávání všech dětí, bez ohledu na jejich individuální potřeby či znevýhodnění.

Začátek formuláře

Rozvoj personálních podmínek pro inkluzivní vzdělávání v mateřských školách

Inovace v kontextu inkluze ve vzdělávání zahrnují vývoj a implementaci nových metod, technologií a strategií, které podporují inkluzi a zlepšují vzdělávací prostředí pro všechny, kteří se na vzdělávání podílejí. To může zahrnovat například použití technologických nástrojů pro individualizované učení, posílení podpůrných služeb pro děti se speciálními potřebami nebo vytváření prostředí, která podporují rozmanitost a respekt k individuálním rozdílům.

Celkově je cílem inkluze ve vzdělávání a inovací v této oblasti posílit přístupnost, dostupnost a kvalitu vzdělání pro všechny děti, bez ohledu na jejich schopnosti, zdravotní stav nebo sociální pozadí.

Implementace nových metod do inkluze ve vzdělávání může zahrnovat několik kroků a strategií:

- výzkum a analýza: začněte tím, že provedete důkladný výzkum existujících metod a průběžně sledujte trendy a inovace v oblasti inkluze ve vzdělávání, identifikujte potřeby vám svěřených dětí a zvažte, jak nové metody mohou těmto potřebám lépe vyhovět;
- školení a odborná podpora: poskytněte pedagogům a dalším pracovníkům ve škole nebo vzdělávací instituci odpovídající školení a odbornou podporu k novým metodám, tato školení by měla zahrnovat nejen samotné techniky a strategie, ale také principy inkluzivního vzdělávání a práci s různorodými skupinami dětí;
- pilotní programy: zvažte zavedení pilotních programů, ve kterých můžete nové metody vyzkoušet na menším počtu dětí nebo ve vybraných třídách, to vám umožní zhodnotit účinnost metod a získat zpětnou vazbu od pedagogů, dětí a jejich rodin;

- sledování a vyhodnocování: zavedení nových metod by mělo být doprovázeno pravidelným sledováním a vyhodnocováním jejich účinnosti, zaměřte se nejen na výsledky vzdělávání, ale také na míru zapojení dětí, jejich spokojenost a celkovou atmosféru ve třídě nebo škole;
- flexibilita a adaptabilita: buďte otevřeni k úpravám a adaptacím nových metod na základě zpětné vazby a změn ve vašem vzdělávacím prostředí, každá skupina dětí může vyžadovat odlišný přístup, a je důležité být flexibilní a přizpůsobit se jejich individuálním potřebám;
- sdílení osvědčených postupů: pokud se osvědčíte s novými metodami, buďte ochotni sdílet své zkušenosti a osvědčené postupy s ostatními mateřskými školami nebo vzdělávacími institucemi, spolupráce a sdílení znalostí mohou vést k širšímu šíření inkluzivních praktik a inovací ve vzdělávání.

Analýza vybraných oblastí kvality systémů předškolního vzdělávání a péče v ČR ve školním roce 2022/2023

Dostupnost vzdělávání v mateřských školách

V České republice o předškolní vzdělávání v mateřských školách je ze strany rodičů a zákonných zástupců mimořádný zájem. Předškolní vzdělávání je v mateřských školách organizováno pro děti od 3 až do 6 let, nejdříve však od 2 let. Horní hranice věku 6 let je určena nástupem dítěte do školy, kdy dítěti může být udělen odklad školní docházky na jeden školní rok. Podle zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), má každé dítě nárok na bezplatné předškolní vzdělávání od začátku školního roku, který následuje po dni, kdy dítě dosáhne pěti let věku. Toto vzdělávání je povinné a bezúplatné i v případě, že dítěti byl udělen odklad povinné školní docházky. Povinné předškolní vzdělávání je od 1. září 2017 a jak již byli uvedeno, je určeno pro děti od 5 let věku.

Zákon explicitně stanoví přednostní kritéria pro přijímání dětí do mateřských škol, ale dvouleté děti mezi těmito prioritami nejsou. Podle školského zákona (zákon č. 561/2004 Sb.), nemají dvouleté děti právní nárok na přijetí do mateřské školy. Nárok na přijetí do mateřské školy mají děti až od tří let, a to od 1. září 2020. Přijetí dvouletých dětí do mateřské školy je možné, pokud to umožňují kapacitní a materiální podmínky školy, ale není na to právní nárok. Tedy, mateřské školy mohou, ale nemusí přijmout dvouleté děti. Přesto některé mateřské školy v praxi dvouleté děti přijímají,

pokud mají volná místa a odpovídající podmínky pro jejich vzdělávání a péči.

V České republice je institucionální vzdělávání dvouletých dětí u rodičů velmi populární. Výzkumně se jim zabývaly Fodorová, Solich (2023), zkoumaly, zdali je zájem ze strany rodičů o umístění svého dvouletého dítěte v předškolním vzdělávání pouze z důvodu potřeby nastoupit do práce. Výsledkem zjištění bylo, že zájem ze strany rodičů o institucionální vzdělávání můžeme vyhodnotit v několika významech a přínosech. Instituce představuje pro jejich dítě důvěryhodné a bezpečné prostředí a poskytuje jim jistotu, že jejich dítě je v bezpečí a je o něj v jejich nepřítomnosti pečováno. V otázce důvěry v institucionální vzdělávání ze strany rodičů přinesly odpovědi, že někteří rodiče mají důvěru v institucionální vzdělávání a považují ho za vhodné prostředí pro své dítě, zatímco jiní rodiče mají určité obavy nebo pochybnosti. Ale i přesto většina z nich oceňuje vzdělávání svých dětí v instituci a mají očekávání v oblastech rozvoje jejich dítěte v sociálních, emocionálních, kognitivních a fyzických aspektech. Mají naději i v respektování individuálních potřeb jejich dítěte. Jejich důvěra v předškolní instituci může být posílena, pokud mají dobré reference od jiných rodičů, pozitivní zkušenosti nebo pokud je zařízení akreditováno a splňuje vysoké standardy kvality (Fodorová, Solich, 2023, s. 81). Existují však různé názory na to, zda dvouleté děti patří či nepatří do institucionálního vzdělávání. Jaký je jeho vliv na vývoj dvouletých dětí popisuje Thorová (2015), která uvádí, že toto vzdělávání rozvíjí sociální, intelektové a adaptivní dovednosti, učí dítě fungovat ve skupině dětí a být samostatné. Naproti tomu, odloučením od rodičů mohou být děti ohroženy psychickou deprivací, citová vazba mezi rodičem a dítětem potřebná pro zdravý psychický vývoj může být ohrožena. Ve vývoji dvouletých dětí a jejich socio-emocionálním prožívání sehrává významnou úlohu i jeho identita. Schopnost sebe uvědomování se v sociálním vývoji začíná uplatňovat mezi 2.–4. rokem. Děti jsou schopny rozlišit sebe od druhých osob, začínají se rozvíjet další formy sociálního chování, dítě rozlišuje okruh sociálních vztahů, od vrstevníků získává zpětnou vazbu (Thorová, 2015, s. 286-289). Otázkou přínosu institucionálního vzdělávání z pohledu učitelů v mateřských školách se zabývaly Fodorová a Solich (2023). Učitelky v mateřských školách mají o péči a vzdělávání dvouletých dětí nastudovány odborné znalosti, ale i ony argumentovaly své pohledy odlišně. Například se vyjádřily, že dvouletému dítěti by mělo být v této věkové fázi věnována rodinná péče, protože prostředí institucionálního vzdělávání

může být příliš stimulující nebo náročné pro jejich potřeby. Tyto argumenty zdůrazňují důležitost blízké vazby mezi dítětem a rodičem a zdůrazňují potřebu domácího prostředí pro jejich rozvoj a pohodu. Naproti tomu preferují institucionální vzdělávání dvouletých dětí z důvodů sociální interakce, rozvoje dovedností a přípravy na budoucí vzdělávání. Je vhodné zvážit konkrétní situaci, potřeby péče o dítě, které jsou rodině k dispozici, a rozhodnout se na základě toho, co je pro danou rodinu nejlepší. Z hlediska funkčnosti rodiny usnadňuje raná péče a vzdělávání sladění rodinných a pracovních rolí a má významný vliv na plnění rolí rodičovských (Fodorová, Solich, 2023, s. 81).

Dostupnost předškolního vzdělávání, včetně dětí bez právního nároku – dvouletých dětí, má dalekosáhlé **pozitivní dopady na jednotlivce i společnost**. Podporuje holistický rozvoj dětí, zajišťuje rovnost příležitostí a přináší ekonomické a sociální výhody. Investice do vzdělávání již od raného věku, jsou klíčovým krokem k budování vzdělanější, produktivnější a inkluzivnější společnosti. V populaci za rok 2023 bylo celkem dětí předškolního věku včetně dvouletých batolat 588 721. Pokud bychom tento počet dětí sledovali vzhledem k právnímu nároku na předškolní vzdělávání, pak s právním nárokem byl počet dětí 470 187 a 112 223 jsou děti bez právního nároku na předškolní vzdělávání, děti dvouleté.

Stav populace v roce 2023; z toho počet dětí od 2 do 6 let; počet dětí v předškolním vzdělávání

počet obyvatel v ČR	10 827 529
z toho 2 letí	112 223
z toho 3 letí	115 010
z toho 4 letí	117 703
z toho 5 letí	118 940
z toho 6 letí	118 534
počet dětí se státním občanstvím ČR	349 638
počet dětí s cizím státním občanstvím	19 567
v tom	
státy EU	3 633
ostatní evropské státy	11 988
ostatní země světa	3 956
Počet dětí v předškolním vzdělávání	369 205
Počet dětí v předškolním vzdělávání v ZŠ	6 700

Zdroj: ČSÚ – Český statistický úřad, veřejná databáze

Skutečný počet dětí, které nastoupily k předškolnímu vzdělávání byl 369 205 dětí. Jedná se o nárůst dětí o 8 715, který byl nejvyšší za posledních devět let, což je 3,6 krát více. Tento nárůst byl ovlivněn příchodem ukrajinských uprchlíků. Počet dětí, které se vzdělávaly v základních školách (počet základních škol byl 418, což je o 15,5% více než v předchozím roce) v přípravných třídách byl 6 700 (ČSÚ- analytická část).

Dostupnost vzdělávání v mateřských školách podle zřizovatele – počet tříd v mateřských školách, z toho s odlišným zřizovatelem

V České republice jsou mateřské školy kategorizovány podle zřizovatele, a od něho se odvíjí různorodá organizační struktura a financování. Rozlišujeme tři kategorie mateřských škol. První kategorie je zastoupena **veřejnými mateřskými** školami, patří zde: obecní mateřské školy, zřizovatelem jsou obce nebo města, tyto školy jsou nejčastější formou veřejných mateřských škol; krajské mateřské školy, zřizovatelem jsou kraje, což je méně běžné než obecní školy; státní mateřské školy, zřizovatelem je stát nebo státní organizace, což je vzácné a obvykle se jedná o specializované školy. Druhou kategorií představují soukromé **mateřské školy**, mohou jimi být: soukromé osoby nebo firmy, tyto školy mohou být zřizovány jednotlivci nebo obchodními společnostmi; neziskové organizace, může jít o školy zřizované různými nadacemi, spolky nebo jinými neziskovými organizacemi; alternativní školy, některé soukromé školy mohou nabízet alternativní vzdělávací programy, jako jsou Montessori nebo Waldorfské školy. Třetí kategorií jsou **církevní mateřské školy**: církve a náboženské organizace, tyto školy jsou zřizovány různými církvemi nebo náboženskými organizacemi a mohou nabízet vzdělávání s náboženským zaměřením.

V analýze jsme sledovali pouze instituce předškolního vzdělávání, které jsou vedené v rejstříku škol a školských zařízení podle § 144/1a školského zákona. Nejsou zde uvedeny dětské skupiny či kluby, popř. i mateřské školy, které se nezaregistrovaly do rejstříku škol a školských zařízení a nemají tudíž oprávnění poskytovat vzdělávání v rámci povinné předškolní přípravy. Školy s právem poskytování povinné předškolní přípravy je možné dělit na mateřské školy, dále pak přípravné třídy základních škol a přípravný stupeň základních škol speciálních.

Počet mateřských škol celkem	5 374
Veřejné MŠ	4 877–90,8%
Soukromé MŠ	447–8,3%
Církevní MŠ	50–0,9
Celkem tříd	17 120
z toho soukromé	894
z toho církevní	108

Zdroj: ČSÚ – Český statistický úřad, veřejná databáze

Počet dětí podle zřizovatele/ jeho různorodost

V České republice zajišťovalo ve školním roce 2022/2023 předškolní vzdělávání mateřské školy v převážném počtu ty, jejichž zřizovatelem je obec či její místní část. Mateřské školy, kde jsou zřizovatelem jednotlivé kraje také poskytovaly předškolní vzdělávání, 7 z nich spadalo přímo pod MŠMT a 1 mateřská škola byla zřízená Ministerstvem zemědělství. Alternativy předškolního vzdělávání představují soukromé a církevní mateřské školy. Pro děti, které jsou dlouhodobě hospitalizované v nemocnici či psychiatrické nemocnici, v dětské léčebně či ozdravovně, existují i mateřské školy při zdravotnických zařízeních, které zřizuje obec či kraj (ČSÚ – analytická část).

Počet dětí			
Počet dětí celkem	Veřejný	Soukromý	Církev
369 205	352 222	14 782	2 101
z toho azylantí			
Počet dětí celkem	Veřejný	Soukromý	Církev
6 904	6 666	193	45
z toho Ukrajinci			
Počet dětí celkem	Veřejný	Soukromý	Církev
10 718	10 237	393	88

Zdroj: MŠMT: výkonová data

Věkové složení v mateřských školách

Vzdělávání v mateřských školách a v nich počet dětí ovlivnila válka na Ukrajině. Děti ukrajinských uprchlíků podpořily nárůst celkového počtu dětí v mateřských školách, navýšil se především počet dětí 3–5 letých, děti mladší 3 let bývají do mateřských škol přijaty až v případě, že se dané

místo neobsadí staršími dětmi. Navýšil se počet dětí s odloženou školní docházkou, jedná se o děti ve věku 6 let a více k 31. 8., které by již dle zákona mohly navštěvovat základní školy. Jejich počet stoupl na 6,3 % kdy procentuální zastoupení těchto dětí se od školního roku 2012/13 do školního roku 2020/21 pohybovalo těsně pod hranicí 6 %. Názory odborníků se shodují, že se odklady nadužívají a snaží se je snížit na přijatelnou úroveň. (ČSÚ- analytická část)

Děti mladší 3 let	32 100 – 8,7%
Děti 3 leté	96 400 – 26,1%
Děti 4 leté	107 000 – 29%
Děti 5 leté	111 600 – 30,2%
Děti 6 leté a starší	22 100 – 6%

Zdroj: ČSÚ – Český statistický úřad, veřejná databáze

Rozmanitost vzdělávání v mateřských školách

Mateřské školy ve školním roce 2022/2023 navštěvovalo 48 % zdravotně postižených dětí. Jedná se o děti, které byly integrovány do běžných tříd mateřských škol, což je více jak dvojnásobný podíl oproti situaci před deseti lety. Tehdy do **běžných tříd mateřských škol** bylo **integrováno** „pouze“ 22,1 % dětí se zdravotním postižením. Ve školním roce 2022/2023 běžné třídy navštěvovalo celkem 6 252 dětí se zdravotním postižením. Pro porovnání nárůstu, v roce 2012/2013 to bylo 2 156 dětí. Pokud srovnáme podíl dětí podle zřizovatele, tak v mateřských školách veřejného zřizovatele byl podíl dětí **se zdravotním postižením** ve školním roce 2022/2023 nižší (3,5 %) než ve školách zřizovatele **soukromého** (3,7 %) a především církevního (8,0 %).

V mateřských školách se v České republice zvýšil počet dětí s **cizím státním občanstvím**. K 30. 9. 2022 byl v mateřských školách 3,6krát vyšší než před deseti lety, a to, navýšil se z 5 434 ve školním roce 2012/2013 na 19 567 ve školním roce 2022/2023. Tento počet se navýšil o více než tři pětiny díky přílivu dětí ukrajinských uprchlíků. Výsledkem je, že podíl dětí s cizí státní příslušností tak činil 5,3 % oproti 3,4 % ve školním roce 2021/2022 a 1,5 % ve školním roce 2012/2013, tedy před deseti lety (ČSÚ – analytická část).

počet dětí se zdravotním postižením v MŠ	13 031m pošti dětí v MŠ 031Pop	
	podíl na celkovém počtu dětí v MŠ - <u>3,5%</u>	
počet cizinců celkem	19 567	
z toho	Ukrajina	10 718
	Vietnamská socialistická republika	2 606
	Slovenská republika	2 181
	Ruská federace	712

Zdroj: ČSÚ – Český statistický úřad, veřejná databáze

Děti se zdravotním postižením v mateřských školách podle druhu postižení

celkem	13 031	100%
se závažnými vadami řeči	6 454	49,5 %
s poruchami autistického spektra	1 529	11,7%
se závažnými vývojovými poruchami učení či chování	1360	10,4%
mentálně postižené	869	6,7%
tělesně postižené	603	4,6%
zrakově postižené	427	3,3%
sluchově postižené	302	2,3%
postižené více vadami ¹	1 487	11,4%

Zdroj: ČSÚ – Český statistický úřad, veřejná databáze

Personální zastoupení v mateřských školách v podmínkách dosaženého vzdělání

učitelé minimální vzdělání	32 785,44 maturita, VOŠ. Bc. Mgr.
pedagogičtí asistenti vzdělání	4 318,53 §2 zákona č. 563/2004 Sb.
odborní zaměstnanci mateřských škol minimální vzdělání	66,41 = speciální pedagogové; 4,37 = psychologové; 1,96 = vychovatelé maturita, VOŠ, Bc, Mgr.
pomocný personál	10 218,67 = nepedagogičtí pracovníci

Těžištěm kvality vzdělávání a péče jsou pedagogičtí pracovníci, odborní pracovníci a pomocní pracovníci. V evropském prostoru by tyto profese měly být oceňovány. Potřebujeme vysoce kompetentní, nadšené a angažované zaměstnance, i když prvním krokem je v tuto chvíli vyřešit jejich nedostatek. Většina evropských zemí má nedostatek kvalifikovaných zaměstnanců. Je třeba zvyšovat hodnotu profesí ve vzdělávání a péči o děti jak v sociální,

tak ve finanční sféře a poskytovat příznivé příležitosti pro profesní rozvoj zaměstnanců. Mezinárodní průzkum OECD o výuce a učení (TALIS) ukázal, že značný počet zaměstnanců uvádí, že potřebují rozvíjet své kompetence, zejména v oblasti přístupů k rozmanitým potřebám dětí (Evropská komise, 2020b).

Vzdělávání dětí v mateřských školách v legislativních dokumentech ČR

Zákonem č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, je s účinností od 1. 9. 2016 stanoveno, že se předškolní vzdělávání organizuje pro děti ve věku zpravidla od 3 do 6 let, nejdříve však od 2 let. Dítě mladší 3 let nemá na přijetí do mateřské školy právní nárok.

Přijímání dětí ve věku od 2 do 3 let do mateřských škol je však stále možné, avšak mateřská škola by v případě jejich přijetí měla zajistit náležitě podmínky, které jsou popsány v tomto materiálu a následně rozvedeny v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání (RVP PV).

<p>Vzdělávání batolat v mateřských školách od 2 let: § 34 Zákon č. 561/2004 Sb.</p>	<p>Právní nárok na místo ve vzdělávání v mateřské škole: nemá na přijetí do mateřské školy právní nárok</p>
<p>Povinné předškolní vzdělávání v legislativních dokumentech: 2 § 34a Zákon č. 561/2004 Sb.</p>	<p>Odklad školní docházky v legislativních dokumentech: 3 §37 Zákon č. 561/2004 Sb.</p>

Individuální vzdělávání pro děti v posledním ročníku předškolního vzdělávání:

§ 34b Zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (tzv. školský zákon), ve znění pozdějších předpisů,

Předškolní vzdělávání je povinné pro dítě, které do začátku školního roku dovrší pět let. Tato povinnost se zavedla od školního roku 2017/2018. Povinná školní docházka začíná počátkem školního roku, který následuje po dni, kdy dítě dovrší šestého roku věku. Zákonný zástupce se musí dostavit k zápisu k plnění povinné školní docházky do základní školy i v případě, pokud chce požádat o odklad povinné školní docházky. Dítě se osobně k zápisu dostavit nemusí. O odložení povinné školní docházky může požádat již při zápisu. Žádost se podává řediteli základní školy písemně a musí být doložena doporučujícím posouzením příslušného školského poradenského zařízení a odborného lékaře nebo klinického psychologa (pro tyto potřeby je dostačující doporučení praktického lékaře

pro děti a dorost). Tato posouzení může dodat později v průběhu správního řízení o žádosti.

Závěr

Příspěvek představuje několik klíčových inovací, které byly podpořeny opatřeními ze strany státu. Tyto inovace zahrnovaly jak změny v legislativě, tak výzvy k předkládání projektů pro zřizovatele mateřských škol. Sledovanými vybranými inovacemi je přístup ke vzdělávání pro všechny děti – inkluze a podpora dětí se speciálními vzdělávacími potřebami, které byly v letech 2022-2023 významně podpořeny státními opatřeními, aby děti v rámci inkluzivního vzdělávání měly rovný přístup ke kvalitnímu vzdělávání. Dále dostupnost předškolního vzdělávání v institucích a podpora personálního zajištění. Uvedené informace slouží ke zvyšování informovanosti zainteresovaných odborníků a také jako základ pro provádění srovnávacích studií mezi zeměmi. Do budoucna bude interesující sledovat účinky nových procesů v předškolním vzdělávání v oblasti inovací a inkluze. Ty zahrnují zvyšování kapacity předškolních zařízení, zejména v oblastech s nedostatečnou dostupností. Rozšiřování programů dalšího vzdělávání pro učitele zaměřených na inkluzivní pedagogiku a práci s dětmi se speciálními potřebami. Poskytování informačních a podpůrných služeb pro rodiny dětí z různých prostředí a s různými potřebami. Realizace pilotních projektů zaměřených na integraci inovativních přístupů a technologií do předškolního vzdělávání.

Seznam literatury a zdrojů

- FODOROVÁ, Karin. a SOLICH, Kornelie. The attitudes of Czech and Polish parents towards institutionalized education of two year – old children according to kindergarden teachers in the Czech republic and nurse school teachers in Poland: Proceedings of the International Scientific Conference ECONOMIC POLICY. Vysoká škola Prigo: 2023. s. 74-84. ISBN 978-80-87291-34-4.
- THOROVÁ, Kateřina. Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt. Praha: 2015, Portál. Európska komisia. (2019). ODPORÚČANIE RADY týkajúce sa vysokokvalitných systémov vzdelávania a starostlivosti v ranom detstve (2019/C 189/02). [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019H0605\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019H0605(01)&from=EN)
- VIŠŇOVSKÁ, Miroslava. Iniciatívy a odporúčania Európskej komisie v oblasti zvyšovania kvality vzdelávania a starostlivosti v ranom detstve. Štátny pedagogický ústav. https://www.statpedu.sk/files/sk/svp/zavadzanie-isvp-ms-zs-gym/materska-skola/iniciativy-europskej-komisie_visnovska_final_2021.pdf
- Statistické výstupy a analýzy: Praha: MŠMT, 2024 [cit. 2024-04-05].

Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/statistika-skolstvi/statisticke-vystupy-a-analyzy>.

Statistická ročenka: český statistický úřad: 2023 [cit. 2024-04-05]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/24-vzdelavani-e2k6b0m103>

Školský zákon [Online] Praha: MŠMT, 2024. [Citace: 2024-04-05]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/dokumenty/skolsky-zakon-ve-zneni-ucinnem-odedne-1-7-2023>.

Abstract: In this paper, we present new processes that have innovated pre-school education in the Czech Republic between 2022 and 2023, namely inclusive education in kindergartens. We analyzed the accessibility of education in kindergartens, the diversity of education by nationality, the provision of preschool education for children with special educational needs, its anchoring in documents and provision in personnel conditions. The study is the output of an analysis tracking education from the publicly available database of the Czech Statistical Office and documents published by the Ministry of Education for the school year 2022/2023.

Keywords: Innovation, Inclusion, Pre-school education, Kindergarten.

*PhDr. Bc. Karin Fodorová PhD.
Katedra preprimární a primární pedagogiky,
Pedagogická fakulta, Ostravská univerzita
Fráni Šrámka 3. Ostrava Mariánské Hory, 709 00, Ostrava
karin.fodorova@osu.cz*